

Konsten att undvika GMO

- Ordfront lokalt
- Galago
- Demokratikademin
- Ordfronts kurser
- Press
- Kontakt
- Sök på sajten
- In English
- Föreningen Ordfront
- Ordfront förlag
- Ordfront magasin

- » Om Ordfront magasin
- » Innehåll
- » Artiklar 2009
- » Artiklar 2008
- » Artiklar 2007
- » Artiklar 2006
- » Aldre artiklar
- » Debutantävlingen
- » Skicka manus
- » Prenumeration
- » Annonsinformation
- » Press

Soja, majs, bomull och raps är de vanligaste genmanipulerade grödorna. Omgärdade av patent. Men vad händer om man som glad amatörd odlare köper majs och sojabönor och planterar dem i en blomkruka hemma? Bli man stäm för patentintrång? Göran Schüsseleder ger sig in i GMO-djungeln.

Av Göran Schüsseleder

En dag upptäcker min treåriga dotter att det finns kärnor i äpplen. En snabb genomgång av hur och varför visar sig bli tillräckligt pedagogisk för att ord ska omvandlas till handling. En kruka letas fram som fylls med blomjord. Det lilla barnfingret gör ett lagom stort och djupt hål i jorden där en kärna, under närmast andäktig stämning, läggs. Efter varsam tillplattning av jorden är det dags att vattna. Ordentligt.

Barnet får blodad mjölkland och nu ska allt planterbart i hemmet letas fram. Ett opoppat majsörn från Eldorado blir räddningen som petas ner i samma kruka. Intresset tilltar i takt med att det gror och nu ska det odlas storskaligt! Denna gång letar vi i livsmedelsbutiken efter spännande saker att peta ner i jorden. Valet faller på ett paket av GoGreens sojabönor.

Liksom Eldorados majsörn finns inget ursprungsland angivet. Faktum är att livsmedelstillverkarna inte behöver ange ursprungsland om det inte handlar om nötkött, fisk och honung. Efter att ha kontaktat respektive tillverkare visar sig majsörnet komma från Nebraska i USA och sojabönorna från Ontario i Kanada. Då slår det mig: Vad är det som säger att det inte handlar om genetiskt modifierade organismer, GMO? Livsmedel behöver nämligen inte GMO-märkas om den oavsiktligt innehåller GMO. Den ingrediens som innehåller GMO får dock inte bestå av mer än 0,9 procent GMO.

400 gram torkade sojabönor motsvarar 3 240 bönor och 0,9 procent är 29,16 stycken. Vi planterar 29. Alltså under 0,9 procent.

GMO innebär att arvsanlagen har modifierats, eller manipulerats som det hette förr, på konstgjord väg så att organismens egenskaper har förändrats. Till skillnad från traditionell växtförädling som handlar om korsning mellan växter inom samma art försöker man bland annat inplantera gener från andra arter för att förändra arvsanlagen. De vanligaste GMO som säljs kommersiellt är soja, majs, bomull och raps. På väg att kommersialiseras är vete, ris och potatis.

Det finns två huvudsakliga varianter av GMO-grödor: de som tål det egna företagets bekämpningsmedel och de som själva producerar ett insektsgift. Allt detta för att skapa ett uthålligt lantbruk med ständigt ökande skördar vilka produceras med minsta möjliga miljöpåverkan och med bästa möjliga ekonomi för lantbrukaren. I alla fall enligt genteknikföretagen, vissa forskare och odlare. Precis tvärtom och dessutom farligt för hälsan enligt andra forskare och odlare. Och så finns det de som anser att det ännu saknas tillräckliga kunskaper i ämnet.

Oavsett åsikt handlar GMO-grödor om patent. Och alla som har sett den franska dokumentären Monsanto's värld som visades på Sveriges Television i höstas, eller följt kampen mellan den kanadensiska rapsodlaren Percy Schmeiser och Monsanto, förstår att det är känsligt att odla patenterade grödor. Även om detta råkat ske ofrivilligt. Ett sätt att lösa skyhöga stämningar för patentintrång är att skriva under ett kontrakt där man förpliktigar sig att i framtiden köpa Monsanto's utsäde och betala licensavgifter för att få använda dem. Den urgamla rätten att spara en del av sin skörd och använda till utsäde året därpå har därmed försvunnit.

ORDFRONT MAGASIN
NR 4/2009

EU-S INBYGGDA FEL
En gemenskap i kris

NÄR RASISMEN BLIR VARDAG
Isabel Fonseca om våldet mot romer

DEN HELIGA FAMILJEN
Europas bristande familjepolitik

Monsanto är för övrigt ett amerikanskt multinationellt storföretag som ligger bakom 90 procent av GMO-marknaden i världen. De andra stora aktörerna är tyska BASF, schweiziska Syngenta och tyska Bayer. 2008 hade Monsanto 21 700 anställda och omsatte 68 miljarder kronor.

90 procent av all soja som odlas i USA är Monsanto's glyfosattoleranta Roundup Ready-sojaböner. Även i östra Kanada, där Ontario ligger, är denna soja i majoritet. Glyfosat är den aktiva substansen i Monsanto's eget ogräsmedel Roundup som tar död på all växtlighet. Utom de egna sojabönorna vill säga.

Soja är visserligen långt ifrån lika känslig när det gäller risken att GMO sprider sig till konventionella plantor om man jämför med raps, men ofrivillig förorening kan även ske i samband med transport och hantering. Då jag vill undvika ett eventuellt patentintrång med mina plantor vänder jag mig till Mattias Zetterstrand, bioteknik- och medieansvarig på Monsanto Crop Sciences Sweden. Han tipsar om Jordbruksverkets och EU-kommissionens hemsidor där man kan se vilka GMO-grödor som är godkända för import, foder, livsmedel och odling inom EU. Problemet är bara att jag inte vet vad vi odlar. Ett sätt kanske vore att ge dem en dusch Roundup?

Under vår korrespondens får jag lära mig att sojabönan är en kortdagsväxt som inte trivs så bra på våra breddgrader, men får aldrig svar på om ett ofrivilligt patentintrång skulle kunna resultera i att Monsanto tar ifrån oss krukorna med plantorna.

Bäst att dubbelkolla vad som gäller. Åsa Hellstadius, doktorand i immaterialrätt på Stockholms universitets juridiska fakultet, fokuserar i sin forskning just på de utmaningar som dagens patentsystem möter vid skydd av biologiskt material.

– Om det nu skulle handla om patenterade GMO i dina blomlådor får du odla även dessa grödor privat, det vill säga på ett sätt som inte är yrkesmässigt. Oklart blir det dock om du ger bort plantorna beroende på hur många det handlar om. Någon enstaka går dock bra, säger hon.

Men det finns mer som är oklart. Enligt EG-förordning 1829/2003 och direktiv 2001/18/EG samt i svensk lagstiftning som införlivar direktivet krävs tillstånd för odling av genetiskt modifierade organismer. Jag vänder mig till Staffan Eklöf som är tillståndshandläggare på Jordbruksverket och ansvarig för frågor kring genteknik. Han svarar:

– Om du skulle identifiera någon av plantorna som GMO blir det tydligt att din odling omfattas av GMO-lagstiftningen och dess krav på tillstånd. Om sojan och majs inte har odlingsgodkännande blir fortsatt odling otillåten.

Staffan Eklöf betonar att det som är godkänt för livsmedels- och foderanvändning är riskbedömt och befunnit säkert även vid viss förekomst av GMO i odling och i naturen. Det finns enligt honom ingen miljö- eller hälsorisk förknippad med en eventuell odling med en inblandning av GMO under 0,9 procent, men så tillägger han:

– När du odlar böner och korn från livsmedelsbutiken är det upp till din egen förnuftsbedömning att själv bestämma om du vill ta risken att göra det som skulle kunna vara otillåtet.

Det är dock inte konsumentens skyldighet att ta reda på om maten innehåller GMO utan det är företaget och myndigheter som har ansvaret för provtagning. De som skrev GMO-lagstiftningen hade nog inte oss amatörödlare i tankarna varför vi riskerar att göra oss skyldiga till lagbrott med risk för dagsböter. I alla fall om en domstol bedömer att vi odlat GMO med avsikt eller av oaktsamhet. Att söka tillstånd i förebyggande syfte blir dock svårt enligt Jordbruksverkets tillståndshandläggare om jag inte vet vilken GMO jag vill ha tillstånd för. Sedan 1989 har 127 ansökningar beviljats för fältförsök med genetiskt modifierade växter. I år är det sockerbetor, potatis och majs som odlas, dock inte i någon kommersiell skala. Än. Det enda landet inom EU som har kommersiell odling i större skala är Spanien.

Orolig för eventuella rättsliga påföljder tar jag med mig två av de 29 groddarna till Greenpeace Sveriges huvudkontor. Akiko Frid, ansvarig för GMO-frågor, tar emot med ett testkit.

– Genom ett SDI Trait GMO Diagnostic Test kan man få en första misstanke om att det handlar om Round Up-sojaböner, förklarar hon och berättar att testet används av myndigheter och företag i flera länder.

Hade teststickorna gett utslag hade en närmare analys fått göras, men just dessa två var GMO-fria. Av 29 möjliga bland totalt 3 240 sojaböner. De får väl fortsätta gro tills växt-IPRED eller någon annan knackar på balkongdörren. Hoppas bara att ingen odlar ekologisk majs eller soja på någon balkong intill. Om det nu trots allt skulle röra sig om GMO.

Göran Schüsseleder är frilansjournalist och skrev senast om läskimperiet Coca-Cola i Ordfront magasin nr 1/09. www.schusseleder.se

Vad tycker svenska lantbrukare om GMO?

Om Sverige inför GMO-grödor, vilka effekter får det för odlarna, konsumenterna, miljön och den biologiska mångfalden? Fyra lantbrukarorganisationer svarar.

Jan Eksvärd, agronom och miljöchef på Lantbrukarnas Riksförbund (Lrf):

– Det får olika effekter för odlarna beroende på gröda. Skyddsavståndet mellan gmo och andra grödor måste finnas kvar. Och det blir en ökad administration för gmo-odlare och deras grannar. gmo-odlare borde få en bättre ekonomi och en minskad användning av kemiska medel. Beslut om att odla gmo påverkas om beroendet av internationella kemiföretag ökar. Många anser det ytterst oönskat.

– För konsumenterna kan det innebära lägre priser, till exempel på glutenfritt vete och obesprutad potatis. Men om negativa effekter på miljön och den biologiska mångfalden upptäcks, trots att sorten prövats och godkänts av eu, kan odling förbjudas med omedelbar verkan. Beror problemet på tidigare okända effekter tillåts inte grödan igen. När biologisk mångfald riskeras kan en gmo inte godkännas enligt eu:s regelverk.

Lrf är en intresse- och företagarorganisation för alla som äger eller brukar jord, skog och trädgård, och för deras gemensamma företag inom lantbrukskooperationen.

Antal medlemmar: 168 677.

www.lrf.se

Rune Lanestränd, redaktör för Småbrukaren, Förbundet Sveriges Småbrukare:

– De flesta av våra medlemmar driver ekologiskt jordbruk vilket på sikt blir omöjligt då de genmanipulerade grödorna sprider sig både till vilda växter och odlade. Vi missar en verklig chans för jordbruket att odla gmo-fria produkter som blir en eftertraktad vara i framtiden.

– Konsumenterna kommer efter några år inte att kunna köpa gmo-fria livsmedel i butikerna. gmo-produkterna är av sämre kvalitet då 90 procent av forskningen går ut på att växterna ska tåla mer konstgödsel och växtgifter eller själva producera insektsgift.Utfodring av Monsanto majs har gett lever- och njurskador på försöksdjur. Vi kommer också att få en utarmning av sorter och egenskaper genom gmo-företagens monopol på utsäde.

Förbundet Sveriges Småbrukare arbetar för ett uthålligt jordbruk med ett naturligt kretslopp i stället för burhöns, djurfabriker och giftigt kemjordbruk.

Antal medlemmar: cirka 6 000. www.smabrukaren.se

Peter Einarsson, ansvarig för frågor kring jordbrukspolitik och gmo, Ekologiska Lantbrukarna i Sverige:

– Genspridning från gmo-odlingar förorenar allt annat jordbruk och allt utsäde. Det blir dyrare och svårare att odla ekologiskt, kanske omöjligt att fortsätta med särskilt föroreningskänsliga grödor. I usa är detta redan verklighet.

– Det blir svårare och dyrare för konsumenter att hitta mjölk, kött och ägg från djur som inte ätit genmodifierat foder. gmo-grödor används nästan bara till djurfoder, men produkterna behöver inte märkas, så konsumenten saknar möjlighet att välja bort dem.

– Nästan alla gmo-grödor som kan komma till Sverige är genmodifierade för att tåla ogräsbekämpningsmedel. De låser fast jordbruket i kemiberoendet och slår ut de sista resterna av biologisk mångfald i det redan utarmade slättjordbruket.

Ekologiska Lantbrukarna i Sverige företräder de ekologiska bönderna och det ekologiska lantbruket som den framtida modellen för alla bönder. Antal medlemmar: Cirka 1 500.

www.ekolantbruk.se

Lasse Hellander, verksamhetsledare på Svenska Biodynamiska föreningen:

– Odlingarna kommer att bli kontaminerade av gmo-sorter. Generna sprider sig med vind, insekter och rent fysiskt. All ekologisk och biodynamisk odling blir omöjlig att genomföra. Odlarna kommer att gå i konkurs eftersom ekoodlarna själva ska bevisa om deras odlingar smittats. Det finns inget ekonomiskt skydd. Samexistensreglerna är inte verklighetsbaserade.

– Konsumenterna kommer inte att få tillgång till ekologiskt eller biodynamiskt. All mat kommer att innehålla gmo, vilket på sikt orsakar försämrade folkhälsa.

– Eftersom gifthanvändningen ökar med gmo, ökar föroreningen i mark och vatten. Den biologiska mångfalden utarmas och kommer inte att kunna återställas. Bina kommer att dö och vi med dem.

Den biodynamiska odlingen är i grunden en odlingsmetod som tar hänsyn till naturen och de krafter som hela tiden påverkar människor och alla levande organismer på jorden.

Antal medlemmar: Cirka 1 200.

www.biodynamisk.se

Het debatt om GMO i EU

I Europa är motståndet stort mot GMO i många länder. Sex länder har infört nationella förbud mot vissa GMO, men Sverige har röstat för att förbuden ska upphävas.

Inom EU är de genetiskt modifierade majssorterna MON810 (Monsanto) och T-25 (Bayer) tillåtna för odling och enligt EU:s regler ska det som är tillåtet att odla i ett land vara det inom hela unionen.

Men några länder vägrar. Ungern, Österrike, Frankrike, Grekland, Luxemburg och sedan i april Tyskland. Länderna anser att det inte finns tillräckligt med vetenskapliga studier som visar att GMO-majsen inte är farlig för människor och natur. Tysklands jordbruksminister Ilse Aigner motiverar beslutet med att studier visar att det gift som GMO-majs producerar inte bara tar hand om skadeinsekterna, utan även vållar skada på skalbaggar, humlor, bin, fjärilar, nyckelpigor och andra organismer.

Biosäkerhetsprotokollet, som ländernas förbud grundar sig på, handlar om en försiktighetsprincip som ska förhindra även misstänkta hot mot den biologiska mångfalden. Detta protokoll har skrivits under av alla EU-länder och hundra andra nationer. Bland de få som inte skrivit under återfinns USA. Kanada och

Argentina.

I februari i år försökte EU-kommissionen få medlemsländerna att rösta mot Frankrikes och Greklands odlingsförbud av GMO och i mars var det Österrikes och Ungerns tur. En kvalificerad majoritet av medlemsländerna röstade dock emot kommissionen. Fem länder, däribland Sverige, röstade i båda fallen för kommissionens förslag att ta bort de nationella undantagen från GMO-odling.

Sveriges miljöminister Andreas Carlgren (C) ville att länderna skulle upphäva sina förbud. Och jordbruksminister Eskil Eriandsson (C) har vid ministermötena i Bryssel ständigt röstat mot enskilda länders rätt att få säga nej till GMO-grödor. Men vems talan för ministrarna i frågan? Trots påstötningar har svar ännu inte inkommit från varken Andreas Carlgren eller Eskil Eriandsson.

Enligt den senaste upplagan av den så kallade Eurobarometern från 2008, en regelbunden opinionsundersökning som genomförs av EU-kommissionen, är 72 procent av svenska folket negativa till användningen av modifierade grödor. Undersökningen visar att även majoriteten av de 27 000 européerna som tillfrågats är negativa till GMO. På omslaget anges det dock att dokumentet inte representerar EU-kommissionens åsikt.

EU-kommissionens vice ordförande Margot Wallström (S) ansåg som EU:s miljökommissionär 2003, enligt brittiska Independent, att GMO-grödor inte kan tvingas på Europa. Samtidigt anklagade Wallström de amerikanska bioteknikföretagen för att försöka ljuga om fördelarna med GMO-grödor. Dessa företags mål var enligt henne att lösa svälten bland aktieägarna snarare än svälten i utvecklingsländerna. Till Ordfront magasin låter Margot Wallström hälsa genom sin pressekreterare att hon inte har ändrat åsikt om GMO och att hon alltid har tyckt att vi ska tillämpa den strikta EU-lagstiftning vi har.

Frågan om Greklands och Frankrikes GMO-förbud kommer att tas upp igen i ministerrådet i samband med att miljökommissionen träffas i slutet av juni.

Göran Schüsseleder
www.schusseleder.se
